

ÎNȚELES ȘI INTERPRETARE ÎN EPISTOLARUL PAULIN

DRD. COSTEL GHICA

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași

c_ghica@yahoo.com

Abstract: The cultural context of the first century represents a theme of research of great scientific interest. Although an impressive number of researchers from various fields have carefully investigated this segment of history, the information volume that this period of the universal culture can provide seems inexhaustible. This interest has multiple justifications. Firstly, we are assisting to the shaping process of the great influences that will affect the European culture through Hellenism, Judaism and the Christian movement during the first century. Thus, together with Plato's and Aristotle's works, Saul of Tarsus, known as Apostle Paul, has strongly influenced the European culture. From this point of view, Paul's epistles represent an inexhaustible thesaurus for us. Therefore, in the present work we want to illustrate how much has Saint Paul operated in his works with what Aristotle was calling *λόγος ἀποφαντικός* (Aristotel 1997: 150)

Keywords: Saint Paul, cultural context, Hellenism, Judaism, meaning, city, knowledge

1. Introducere

Opera paulină reprezintă perspectiva cea mai apropiată de începuturile mișcării creștine. Complexitatea fenomenului creștin a fost deseori amplificată de contextul cultural al primului secol. Primele comunități creștine au avut drept cadru cultural disputele dintre elenismul dominant și iudaismul timpului paulin (Adămuț 1997: 1). Problemele rezultate au dat „ocazia” temelor din scrisorile Sfântului Paul. Felul în care apostolul soluționează aceste dificultăți ne surprinde.

Nota dominantă a scrisorilor menționate este dată de efortul evident al autorului de a realiza acordul și mai puțin polemizarea cu chestiunile culturale ale timpului său. Prin urmare, apostolul nu a realizat în opera sa dezbateri filosofice sau concepte elaborate care să ofere pretenția unui nou sistem filosofic. Cu toate acestea, în textul paulin descoperim un bogat limbaj filosofic și în același timp abordări și sugestii hermeneutice consistente. Aceste precizări reprezintă cadrul în care vom analiza perspectiva interpretării și constituirea înțelesului în epistolarul paulin.

a) *Texte de referință.* Exemplele la care facem trimitere dezvăluie preocuparea autorului pentru interpretarea textului veterotestamentar. Însă modul cum le interpretează justifică obiectivul cercetării noastre, acela de a înțelege cadrul

hermeneutic la care se raportează apostolul. Primul pasaj se regăsește în epistola către biserica din Galatia: „Căci este scris că Avraam a avut doi fii: unul din roabă și unul din femeia slobodă. Dar cel din roabă s-a născut în chip firesc, iar cel din femeia slobodă s-a născut prin făgăduință: Lucrurile acestea trebuiesc luate într-alt înțeles...” (Gal. 4:22-24).

Problemele pe care le dezbate autorul în contextul pasajului semnalat rezultă cu destulă claritate, însă felul în care interpretează referința din *Geneză* pune la îndoială obiectivitatea apostolului. De aceea, ne întrebăm în ce constă logica argumentativă prin care „lucrurile acestea trebuiesc luate într-alt înțeles?”. Cum se justifică onestitatea apostolului în soluționarea disputelor dintre iudaizatori și noii adepți ai Evangheliei pe care o mărturisea? Rămâne Sfântul Paul credibil pentru cititorul veacurilor următoare? Ține acest mod de interpretare de „gândirea iudaică genuină, precreștină?” (Munteanu 2010: 416). Iată doar câteva dintre întrebările pe care sperăm să le clarificăm.

Al doilea exemplu l-am selectat din prima scrisoare adresată bisericii din Corint. Îl supunem mai întâi atenției, după care vom face câteva observații. „În adevăr, în Legea lui Moise este scris: «Să nu legi gura bouului care treieră grîul!» Pe boi îi are în vedere Dumnezeu aici? Sau vorbește El înadins pentru noi? Da, pentru noi a fost scris astfel; căci cine ară, trebuie să are cu nădejde și cine treieră grîul trebuie să-l treiere cu nădejdea că va avea parte de el” (1 Cor. 9: 9-10). Și în acest exemplu se observă aceeași dificultate de a înțelege cum interpretează autorul trimiterea citată. Urmând logica apostolului și formulând aceeași întrebare adresată textului în cauză, răspunsul logic este altul decât cel pe care îl sugerează autorul. În mod evident, Moise îi are în vedere pe „boi”, iar nu pe „noi”. Prin urmare, ne întrebăm cum de ajunge Sfântul Paul la concluzia pe care și-o asumă?

În lumina acestor întrebări, am supus textul paulin unei analize, iar concluziile la care am ajuns le prezentăm în materialul ce urmează. De asemenea, vom adăuga comentariile minime care ni s-au părut a fi necesare. Precizăm pentru început că am realizat o anumită clasificare a rezultatelor obținute a căror titluri sunt perfectibile. Astfel, am împărțit în două categorii majore principiile în baza cărora apostolul interpretează un pasaj. Prima categorie ține de specificitatea textului biblic cu care autorul operează numai în anumite situații. A doua reprezintă principii cu caracter general. Felul în care Sfântul Paul le aplică, sugerează posibilitatea de a fi extinse și textelor din exteriorul literaturii veterotestamentare.

b) Principii de interpretare specifice textului biblic. Așa cum am subliniat la început, autorul nu a consacrat o scrisoare sau un capitol special pentru a prezenta sistematic felul în care interpretează textul biblic. Cu toate acestea, pe parcursul cercetărilor noastre am constatat că principiile pe care le vom evidenția se regăsesc ca niște „piese de puzzle” subliniate în diferite contexte epistolare. Munca ce ne-a revenit a fost să le adunăm laolaltă și să alcătuiem o imagine sugestivă despre acest subiect. Astfel, la această categorie am evidențiat trei principii de interpretare cu care apostolul operează: interpretarea metafizică a istoriei

poporului „ales”, interpretarea potențialității în lumina actului final (de la act la potență) și interpretarea prin revelație directă.

1.1. Interpretarea metafizică a istoriei poporului „ales”

Discursul pe care l-a susținut apostolul în sinagoga din Antiohia Pisidiei (Fapt. 13:14-41) este, în opinia noastră, unul dintre cele mai relevante texte. Urmărind logica expunerii se observă că Sfântul Paul a intenționat să demonstreze „acordul” între Vechiul Testament și Evanghelie (Fapt. 13:42-44). În acest demers, el ține să demonstreze în primul rând natura divino-umană a istoriei poporului evreu. Apoi subliniază că sensul acesteia are drept finalitate intrarea în istorie a lui Mesia. Viața și activitatea lui Isus sunt, în opinia apostolului, dovada grăitoare a împlinirii profețiilor Vechiului Testament cu privire la Mesia. Paul este mesagerul desemnat pentru a mediatiza Evanghelia în cauză. Practic, asistăm în demersul argumentativ al apostolului la o adevărată interpretare metafizică a istoriei veterotestamentare.

Din datele pe care le deținem, nu putem ști cu precizie cum și-a însușit autorul această metodă de interpretare. Putem însă arăta folosirea acestei metode în două locuri importante din Noul Testament. Primul îl reprezintă discursul de apărare al Sfântului Ștefan (Fapt. 7:1-53). După toate probabilitățile, însuși Paul, în calitate de acuzator, a asistat la această expunere de apărare a lui Ștefan. Al doilea loc îl aflăm în răspunsul lui Isus, deghizat într-un străin oarecare, la dezamăgirile exprimate pe drumul Emaosului (Luc. 24:13-35) de către doi dintre ucenicii săi. În ambele cazuri, argumentele de bază ale vorbitorilor aparțin unei consistente interpretări metafizice a istoriei poporului evreu. Astfel, istoria acestuia s-a derulat prin implicarea directă a lui Dumnezeu, orânduind oameni care au jucat roluri providențiale. În final, istoria acestui popor are ca apogeu apariția lui Mesia ca salvator universal. Patimile și învierea reprezintă argumentele supreme care susțin autenticitatea acestuia.

1.2. Interpretarea potențialității în lumina actului final

Pe parcursul analizelor noastre am observat că numeroase relatări din Vechiul Testament sunt interpretate de apostolul Paul în lumina actului final al revelației, acesta fiind, în cele din urmă, după cum am mai semnalat, intrarea în istorie a lui Mesia. Cu alte cuvinte, în logica apostolului, povestirile în cauză capătă o dublă semnificație. Prima ține de actul istoric în derulare și descrie, pentru cititor, diferite evenimente în forma în care acestea au loc. A doua semnificație se regăsește în revelația finală a Vechiului Testament care îl are în centrul ei pe Mesia. Astfel, fiecare moment istoric relatat face parte dintr-un plan divin care se descoperă pas cu pas. Acesta capătă o semnificație aparte doar odată cu actul final al revelației. Prin urmare, Isus, prin lucrarea mântuitoare, este cheia hermeneutică ce justifică interpretarea apostolului.

În lumina acestei succinte descrieri, apostolul interpretează textul din *Galateni* pe care l-am enunțat. Numai prin cunoașterea actului final al planului divin, în opinia apostolului, cele două nașteri în discuție pot fi „luate într-alt înțeles”. Cu alte cuvinte, secvența istorică reprezentând potențialitatea în derulare a planului divin capătă prin această calitate sensuri specifice. Acestea se definesc numai atunci când se cunoaște cu claritate actul final.

1.3. Interpretare prin revelație directă

Acest subcapitol are o dublă semnificație. În primul rând, subliniază distincția pe care apostolul o are în vedere pentru a sublinia dimensiunea riguroasă cu care abordează acest capitol al interpretării. Cu alte cuvinte, chiar și în calitate de apostol nu-și poate permite interpretări arbitrare. În al doilea rând, chiar și sub autoritatea revelației divine înțelesul trebuie susținut de o bază solidă a textului veterotestamentar. Am selectat pentru analiza noastră un pasaj semnificativ din scrisoarea adresată bisericii din Galatia: „Fraților, vă mărturisesc că *Evanghelia* propovăduită de mine, nu este de obârșie omenească; pentru că, n-am primit-o, nici n-am învățat-o de la vreun om, ci prin descoperirea lui Isus Hristos...” (Gal. 1:11-12).

În cadrul acestui context, termenul *evanghelie* are un înțeles mult mai larg în uzul apostolului. Acesta are în vedere în primul rând planul mântuitor prin credința în Isus Cristos eliberat de rigorile ritualiste pe care le promovau iudaizatorii. În același timp, „Evanghelia”, în viziunea Sfântului Paul, definește inclusiv relațiile dintre evreii și grecii creștini. În baza autorității acestei revelații directe pe care o invocă, Paul se pronunță pentru eliminarea diferențelor dintre aceștia. De aceea, își poate permite luarea de poziție chiar și față de Sfântul Petru, cea mai importantă autoritate a bisericii de atunci (Gal. 2:11-14). Cazul relatat în această epistolă susține pe deplin ce înseamnă pentru apostol interpretarea prin revelație directă.

2. Principii generale de interpretare

Materialul adunat la acest capitol ocupă un volum foarte mare. De aceea, ne propunem să relatăm cele mai importante date. Acestea sunt, în opinia noastră, o adevărată coloană vertebrală a ceea ce putem numi hermeneutică paulină. În primul rând, precizăm că am ales ca termen unificator conceptul de *cetate*. Acesta reprezintă una dintre punțile de legătură prin care apostolul realizează acordul cu gândirea greacă. Iată câteva repere.

Se știe că atât Platon, cât și Aristotel sunt preocupați de acest concept. Miza lor ținea de soluționarea proprietății private. Rebeliunea verbului *a avea* față de *a fi* ar putea constitui o primă perspectivă sintetizatoare. „Fiara interioară” (Platon 1976: 589 a, b), acea „hidră” cu multe capete hrănită cu îmbuibare și băutură, întreține rebeliunea verbului în discuție. Amintim că Platon „durează” pentru aceasta trei cetăți. Ultimele două, deși mai aproape de realitatea aristotelică, rămân tributare

cetății ideale. La rândul său, Aristotel, mai realist, propune o guvernare înțeleaptă, prin legi drepte și judecătorești în stare să fie ei înșiși lege acolo unde aceasta nu putea acoperi toate situațiile complexe ale vieții din cetate. Prin urmare, rebeliunea lui *a avea* poate fi ameliorată, dar nu și soluționată.

Pe de altă parte, Paul abordează mai întâi verbul *a fi*. Conceptul cheie în acest demers este „în El”, „în Cristos”. În multe situații, expresia *în El*, fiind însoțită de conjuncția comparativă *kathos*, nuanțează în intenția autorului sensul de cauzalitate (Brown *et al.* 2008: 363). Cetatea umană, în toate ipostazele ei, este analizată și îmbiată la pasul devenirii „în El”, ca o normalitate fundamentală a creației, „din El, prin El și pentru El” (Rom. 11:36) fiindând toate lucrurile.

De asemenea, în logica Sfântului Paul, acest *El* este logosul întrupat și, în același timp, legitimat de logosul veterotestamentar. Cu alte cuvinte, textul veterotestamentar este, în esența lui, un discurs continuu, o vorbire declarativă și enunțiativă. De aceea, în opinia autorului, atât textul sacru, cât și ceea ce este *logos apofantikos* în general, poate fi abordat ca o „cetate”. Aceasta, la rândul ei, este o expresie a „cetății-gând” pe care o poate cunoaște doar purtătorul gândului (1 Cor. 2:11). Pe baza acestor observații, sumar prezentate, am fost îndreptățit să considerăm textul ca pe o cetate, în interiorul căreia apostolul sugerează căutarea aceluia înțeles ce ține de vorbirea declarativă.

Am selectat spre analiză trei niveluri de interpretare ale textului pe care apostolul le sugerează în modelul său hermeneutic. Primul nivel este legat de abordarea personală a textului, pe cel de-al doilea l-am numit „în cetate”, adică în acea comunitate căreia îi aparține lectorul. Deși pare ca o nouă, acest „nivel” de interpretare se regăsea atât în școlile filosofice, cât și în cadrul modelului sinagoga, „textul” fiind fie împărțit, fie interpretat în fața unui grup de oameni. Ultimul nivel l-am numit „omul din afara cetății” sau ignorantul. Aici este vorba despre acel personaj care, întâmplător, participă la dezbaterile din comunitate. Prin urmare, vom expune mai departe câteva dintre caracteristicile care definesc, în opinia noastră, un posibil model hermeneutic paulin.

2.1. Nivelul personal de interpretare

Mai întâi, trebuie să facem câteva precizări care ni se par importante în vederea clarității acestui capitol. Am stabilit că apostolul consideră textul ca pe o „cetate”. Aceasta, la rândul ei, reprezintă o expresie a gândului cunoscut doar de purtător. De asemenea, autorul se pronunță asupra unei cunoașteri limitate, „în parte” (1 Cor. 13:9). Cunoașterea deplină urmează odată cu eshatonul. Aceste sublinieri sunt, credem, fundamentul hermeneuticii pauline.

În acest caz, apostolul nu poate vorbi despre aflarea adevărului, ci doar despre înțeles. Acesta din urmă se constituie pe măsură ce lectorul pătrunde în cetatea textului. De remarcat este faptul că această cetate, oricât de inteligent ar fi asediată, nu poate fi cucerită. Lectorul în ipostază de asediator riscă a rămâne tot mai

departe de înțelesul căutat (2 Tim. 2:23). De aceea, autorul sugerează trei căi de acces în cetate: textul propriu-zis, autorul și destinatarul textului. Prin urmare, în opinia apostolului, înțelesul se constituie doar prin procesul de intrare și de ieșire, accesând cele trei căi cel puțin o dată. Trimiterile pe care le propunem sunt sugestive și acoperă necesitatea unei argumentări extinse.

Textul propriu-zis reprezintă principala cale de acces: „nu treceți peste ce este scris” (1 Cor. 4:6). Aceasta este una din atenționările severe ale Sfântului Paul, contextul în care se pronunță fiind foarte sugestiv. Logosul inspirat, „ceea ce este scris”, reprezintă obiectivul cunoașterii. În acest spațiu se află eliberarea de rebeliunea verbului *a avea*, iar „lauda” care izvorăște dintr-o falsă proprietate devine incompatibilă cu orizontul cunoașterii interioare prin lumina a „ceea ce este scris”. În sensul acesta, apostolul merge până la saturație. Iată câteva repere: „Cuvântul lui Hristos să locuiască din belșug în voi în toată înțelepciunea...” (Col. 3:16); „Vorbiți între voi cu psalmi...” (Efes. 5:19) etc.

Cu toate acestea, apostolul avertizează că rămânerea doar la „slovă” (2 Cor. 3:6) este moarte. Soluția sugerată ține de pasul pe care trebuie să-l parcurgă lectorul de la slovă la spiritul acesteia, care dă viață. Altfel spus, spiritul slovei are în sine capacitatea de edificare. Doar în acest proces lectorul pătrunde în ceea ce se numește *logos apofantikos*. Accentul de noutate pe care îl aduce Sfântul Paul ține de ceea ce se numește „spiritul slovei”. Din unele afirmații surprinse în cadrul epistolelor sale, aceasta reprezintă înțelegerea relației ce se stabilește între autor și destinatar. Timotei primește această precizare spre a o urmări cu maximă atenție (2 Tim. 3:16-17).

Prin urmare, cunoașterea autorului este a doua cale de acces în cetatea-text. În ce privește autorul textului inspirat, problema este mai complexă. Acesta fiind de natură divino-umană, atenția lectorului trebuie să se distribuie cu același interes și asupra autorului uman. Iată un exemplu în care însuși Paul operează în acest fel: „Cît despre Moise, el a fost «credincios în toată casa lui Dumnezeu», ca slugă, ca să mărturisească despre lucrurile, care aveau să fie vestite mai târziu” (Evr. 3:5). Felul cum se raportează Moise, în calitate de co-autor al *Pentateuhului*, după cum va demonstra mai departe apostolul în textul sugerat, are un rol determinant în înțelegerea autorității lui Mesia.

A treia cale de acces am legat-o de cunoașterea destinatarului. Exemplele sunt foarte multe și, în consecință, necesită comentarii extinse. Aici, ne vom rezuma la un exemplu. Apostolul se dă pe sine model pentru cititorul scrisorilor sale. Acesta își formulează mesajul ținând cont de cine sunt destinatarii scrisorilor și care este „profilul” cultural al acestora: „De pildă, fraților, uitați-vă la voi cari ați fost chemați: printre voi nu sînt mulți înțelepți în felul lumii, nici mulți puternici, nici mulți de neam ales” (1 Cor. 1:26).

Deși tema în discuție este legată de căutările culturale specifice primului secol, care erau diferite pentru greci în raport cu evreii, reiese limpede că autorul își concepea mesajul în raport cu ceea ce cunoștea despre destinatar. Acest aspect este

cu mult mai evident în primele versete ale următorului capitol. Aici, Paul se arată prudent față de dimensiunea culturală a celor din biserica din Corint. Nu uzează excesiv de erudiția lui, pentru a nu eclipsa mesajul divinității pentru ei, în calitatea acesteia de co-autor.

La finalul acestui subcapitol ținem să revenim asupra unor precizări anterioare. Prima vizează afirmația că, în opinia apostolului, „înțelesul se constituie”. Cu alte cuvinte, adevărul absolut al unui text nu poate fi escaladat definitiv. Acest aspect pare limpede în convingerea apostolului. Primul pasaj pe care îl supunem atenției este următorul: „...cunoștința va avea sfârșit. Căci cunoaștem în parte și proorocim în parte; dar când va veni ce este desăvârșit, acest în parte se va sfârși” (1 Cor. 13:8).

Potrivit celor de mai sus, afirmația „înțelesul se constituie” capătă sens. Acest lucru motivează lectorul mai întâi la perseverență. El este încurajat să revină asupra pasajului în mod continuu, „să intre și să revină în „pasajul-cetate”, fiind deschis la noi și noi înțelesuri. Apoi, este îmbiat la moderație în ce privește pretenția de a fi în posesia adevărului absolut. De aceea, Paul va recomanda, cu altă ocazie: „...eu spun fiecăruia dintre voi, să nu aibă despre sine o părere mai înaltă decât se cuvine; ci să aibă simțiri cumpătate despre sine” (Rom. 12:3).

Un alt aspect care susține afirmația în discuție este legat de realismul apostolului asupra capacității de înțelegere a cititorului din comunitate. Astfel, unii sunt firești, iar alții spirituali, unii copii, iar alții maturi, unii se hrănesc cu lapte, iar alții cu bucate tari. Prin urmare, înțelegerea aceluiași pasaj capătă nuanțe în raport cu maturitatea înțelegerii fiecărui cititor. De aceea, perseverența și moderația deschid posibilitatea dialogului pozitiv și a dezbaterilor edificatoare despre care vom vorbi în capitolul următor.

2.2. Nivelul interpretării în cetate

Scrisoarea paulină adresată Bisericii din Corint reprezintă un soi de „zăcământ” cultural al primului secol. Provocările elenismului și nu mai puțin ale iudaismului, în toate dimensiunile acestora, se regăsesc în „ocaziile” care au dat naștere unor epistole fabuloase. Într-un fel al recunoștinței moderne, ar trebui ca modernitatea să celebreze „neliniștile” creștinilor din Corint. Parte din acestea țin de precizările din capitolul anterior și reprezintă un real suport pentru analiza ce urmează.

Cetatea Cistică (Biserica) reprezintă pentru apostol cadrul necesar constituirii unui nou înțeles al aceluiași pasaj. Acest spațiu hermeneutic este rezultatul confluenței a două lumi: pământească și cerească. Prin urmare, interpretarea unui pasaj în cetate (comunitatea de credincioși) reprezintă pentru apostol un aspect normativ pe care l-a rânduit personal în Biserică.

Din cele precizate de apostol rezultă câteva detalii foarte importante. În primul rând, lectorul, după ce el însuși deține o înțelegere asupra pasajului, are ocazia confruntării cu alte opinii în „cetatea” de care aparține. Aici poate ocupa două

poziții. Fie să asculte și să judece părerile a doi sau trei vorbitori, fie să joace el însuși rolul de vorbitor.

Ceea ce pare central în scopul urmărit de apostol este ca întreaga comunitate să participe la interpretarea pasajului în discuție. Pentru aceasta, se recomandă ca, indiferent de poziția pe care o are, lectorul să urmărească mai întâi edificarea spirituală a cetății. Dezbaterile sterile, certurile de cuvinte sau orice alte manifestări negative sunt excluse în totalitate. Chiar dacă apostolul însuși ar trăi extazul rostirii a „zece mii de cuvinte” cerești, dar neinteligibile pentru comunitate, preferă să se exprime prin cinci pe înțelesul tuturor. De aceea, înțelesul nou pe care se mizează la acest nivel, se constituie numai în cetate, prin cetate și pentru cetate.

2.3. Nivelul de interpretare prin omul din afara cetății

Pasajul ultim pe care îl discutăm aduce în atenția noastră vizita în comunitate a unui personaj străin de ceea ce se petrece în Biserică. El este numit „necredincios”, cu sensul de ‘om din exteriorul comunității’. Alături de acest vizitator, autorul ia în calcul pe omul „fără daruri”, care poate fi un convertit de puțină vreme. Aceasta, în viziunea Sfântului Paul, are două aspecte care ni s-au părut foarte importante. Primul arată că cetatea este deschisă omului din afara ei. Cu alte cuvinte, comunitatea nu este una ezoterică, recomandată doar inițiaților. Celălalt aspect este legat de reacția vizitatorului. În opinia apostolului, omul din afara cetății ar trebui să experimenteze o profundă trăire existențială. Practic, prin reacția lui validează autenticitatea cadrului hermeneutic prin care înțelesul se constituie la acest nivel. Din felul cum și-l imaginează apostolul, acesta va trăi o cunoaștere anagogică, nivel ultim în constituirea înțelesului potrivit cu hermeneutica paulină. Cum este posibil acest lucru? Pe ce mizează Sfântul Paul în acest proces hermeneutic pe care și-l asumă? Ce l-ar putea impresiona pe cel care este total în afara textului „zilei”, încât „să cadă cu fața la pământ”? Aceste întrebări și multe altele cer un minim răspuns fără de care întregul sistem de interpretare devine îndoielnic. Din felul cum tratează problema autorul scrisorii, se pare că a intuit legitimitatea întrebărilor noastre, fapt pentru care sugerează răspunsul chiar în ultima reacție a omului din afară. Acesta, în final, după așteptările apostolului, va recunoaște prezența lui Dumnezeu în comunitate și prin aceasta va realiza o profundă cunoaștere de sine (tainele inimii lui vor fi descoperite...). Aceste detalii trimit consistent la experiența mistică a Sfântului Paul de pe drumul Damascului. Întâlnirea cu divinitatea lui Isus a generat o profundă iluminare despre sine. Dar, cum este posibilă recunoașterea divinității fără ca aceasta să apară ca pe drumul Damascului? De aceea, ne propunem mai departe să înțelegem care sunt aspectele din atenția apostolului.

Elementele analizate mai sus par a ne sugera că această „cetate-hermeneutică” imaginată de Paul este dominată de o anumită atitudine. În primul rând, față de textul-cetate lectorul este deschis la noi înțelesuri oferite de acel proces continuu de „intrare și ieșire”. Apoi, față de cetatea în care se expune comportă acea atitudine

care urmărește mai întâi edificarea celorlalți și mai puțin pretenția de a deține el adevărul. Pentru a pătrunde mai ușor în atmosfera acestei comunități, am apelat la două expresii pe care le folosește Paul doar o singură dată: „dragostea adevărului” și „credincioși adevărului în dragoste”.

Contextul în care folosește expresia „dragostea adevărului” (2 Tes. 2:10) legitimează, în opinia paulină, judecata finală a divinității față de cei ce sunt reticenți acesteia. Cu alte cuvinte, atmosfera comunității în discuție ar trebui să exprime acea dragoste irezistibilă. Pe fondul acesta, se poate constitui acel înțeles care este purtător al adevărului ultim. De asemenea, autorul face referire la ceea ce este pentru sine revelația lui Dumnezeu în Cristos. În acest cadru, adevărul despre condiția omului nu este unul favorabil. Totuși, Dumnezeu își poate exprima în Cristos limita de nelimitat a iubirii sale pentru lumea întreagă. Se pare că apostolul mizează pe o asemenea atmosferă generată de comunitate, ca una care înțelege ce înseamnă „dragostea adevărului”. În consecință, aceasta poate suplini sau poate chiar este ea însăși prezența nemijlocită a divinității. A doua expresie, „credincioși adevărului, în dragoste” (Efes. 4:15.), pare a ține în echilibru adevărul despre om în lumina revelației ultime. Prin această atitudine, apostolul asigură evitarea „iubirii de dragul iubirii”. Cu ale cuvinte, adevărul rămâne adevăr în egală măsură cu dragostea divină. În concluzie, nivelul reprezentat de omul din afara cetății trimite la acel înțeles care se constituie în cetate, prin cetate și pentru cetate. Acest tip de înțeles este un real *logos apofantikos*, purtător de adevăr ultim, o reală potențialitate a revelației în Cristos.

3. Concluzii

Mai întâi, putem afirma faptul că, deși apostolul nu-și propune realizarea unui tratat de hermeneutică, acesta operează evident cu un model elaborat de interpretare. Cele trei niveluri prezentate mai sus depășesc cu mult tratatul de hermeneutică aristotelic. Apostolul pornește, în esență, de la același *logos apofantikos*, definit de Aristotel ca „expresia unei trăiri la nivelul cugetului”. Apoi, își propune a-l surmonta până la acea emanație consistentă de adevăr ultim. Câtă vreme, pentru apostol, viața, mișcarea și ființarea își au drept sursă Ființa divină (Fapt. 17:28), orice fel de *logos apofantikos* se înfășoară în jurul unui adevăr ultim care capătă nuanțe personalizate.

A doua concluzie ține de ceea ce am numit „înțeles care se constituie”. Prin sublinierile din epistolarul paulin, apostolul atrage atenția asupra dificultăților pe care le are de soluționat lectorul. În demersul acestuia de a pătrunde în textul-cetate are de urmărit un parcurs care este foarte clar în convingerile apostolului. Repetatele „întrări și ieșiri” subliniate mai sus arată cât de complex este procesul înțelegerii unui text din perspectiva dimensiunii de adevăr ultim.

O altă concluzie se desprinde din rolul pe care îl joacă „cetatea hermeneutică” la care lectorul este trimis. Resursele pe care le oferă acest cadru, după modelul

imaginat de apostol, pot dăruî un nesperat plus de înțeles asupra unui text. Cetatea, în eventualitatea manifestării ei în acea atitudine descrisă mai sus, pare a deveni ea însăși ipostază de manifestare a divinului ca adevăr ultim pe care îl poartă cu sine textul-cetate. Acest cadru la care ne referim are puțința de a purta lectorul dincolo de „nuanțele personalizate” în care orice adevăr se lasă exprimat prin ceea ce am numit *logos apofantikos*. Câtă vreme în concepția apostolului totul emană din „El”, adevărul la care face trimitere rămâne adevăr în orice ipostază ar fi. Astfel, prin actul ființării, omul care își exprimă secvența devenirii în dimensiunea unui text nu face altceva decât să citorească „straie” personalizate adevărului neschimbabil în esența lui. După cum rezultă din acest demers, nu aflarea adevărului este problema lectorului, ci „straiele” în care autorul îl înfășoară atunci când îl exprimă cu ajutorul slovei. Rolul cetății hermeneutice este acela de a oferi acele posibilități de a trece dincolo de slovă și cu reale posibilități până la adevărul ultim.

Concluzia următoare o rezervăm aceluî nivel dat de omul din afara cetății. În logica apostolului, acesta pare a juca un rol foarte important. Reacția lui va confirma cât de veridic este procesul hermeneutic al cetății. O eventuală respingere a acestuia trebuie bine analizată și, eventual, se cere o revenire asupra atitudinii hermeneutice din cetate. Ignorantul este „turnesolul hermeneutic” care poate valida autenticitatea procesului de pătrundere spre adevărul din text. Forța adevărului, prin natura lui divină, se va manifesta asupra spectatorului anonim pe măsură ce apare la suprafața prin acel „înțeles”, dându-i acestuia misterul întâlnirii cu Dumnezeu.

Ultima concluzie o vom contura în jurul conceptului paulin „în El”. Acesta joacă un rol determinant în hermeneutica paulină. Deseori este pentru apostol o adevărată cheie hermeneutică. Atât textul veterotestamentar, cât și orice *logos apofantikos* capătă un nou înțeles în lumina a ceea ce reprezintă „în El”. Textul despre „boi” și „noi”, sus amintit, susține logica de interpretare a Sfântului Paul prin semnificația acestui concept. Într-adevăr, Moise avea în vedere omul. Legea în cauză consemna potențialul dizarmonic al omului față de animale, egoismul uman fiind sursa acestei manifestări. Dar, în viziunea apostolului, Legea este un „îndrumător” (Gal. 3:24) către acest „în El”. Cu alte cuvinte, omul care ascende „în El” devine el însuși cel care „treieră grâul”. Acesta participă în cetatea cristică la „treierat” prin însuși aportul hermeneutic despre care am vorbit. Dacă aportul este unul constant, poate profita în mod legitim de bunurile oferite de cei ce se bucură de truda lui. De asemenea, conceptul amintit reprezintă pentru apostol traseul care poate duce către „întru”. În logica apostolului rezultă că doar pătrunzând „în El”, ca și în „textul-cetate” sau „cetatea-hermeneutică”, lectorul are posibilitatea unui nou înțeles. Odată cu acesta va rezulta un nou orizont care ține de „întru” (Constantin Noica, într-o notă din Aristotel 1998: 52).

Prin urmare, în urma micului excurs în epistolarul paulin, rezultă că autorul nu recurge la interpretări arbitrare asupra textelor analizate. Acesta pare a deține un riguros model de interpretare, în baza căruia se pronunță asupra înțelesului unui

text. Toate acestea ne dau convingerea că în epistolarul amintit este inserată o veritabilă hermeneutică paulină.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

- ***, *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, traducere de Dumitru Cornilescu, Societatea Biblică din România, București, 2009.
- ***, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1968.
- ***, *Biblia. Vechiul Testament*, traducere de Bartolomeu Anania, Editura Arhidiecezană, Cluj, 1998.
- ***, *Noul Testament*, traducere de Bartolomeu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
- ***, *Dicționar grec-român al Noului Testament*, traducere de Gh. Badea, Societatea Biblică Interconfesională, București, 1999.
- ***, *La Sainte Bible*, traduit par Luis Segont, Nouvelle editions de Geneve, 1979.
- ***, *The interlinear NASB-NIV*, translation by Alfred Marshall, Zondervan Publishing House, Michigan, 1993.
- ***, *Thesaurus Lingua Graecae. A digital Library of Greek Literature*, Research Center at the University of California, Irvine, consultat la <http://www.tlg.uci.edu>.

B. Literatură secundară

- Adămuș 1997: Anton Adămuș, *Literatură și Filosofie Creștină*, Editura FIDES, Iași, 1997.
- Aristotel 1997: Aristotel, *Organon*, vol II , traducere de Mircea Florian, Editura IRI, București, 1997.
- Aristotel 1998: Aristotel, *Despre interpretare*, traducere Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 1998.
- Brown et al. 2008: E. Raymond Brown, S. S. Fitzmyer, A. Joseph, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. VII: *Literatura paulină*, traducere de P. Dumintru Groșan, Editura Galaxia Gutemberg, Târgu-Lăpuș, 2008.
- Munteanu 2008: Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, Editura Humanitas, București, 2008.
- Platon 1976: Platon, *Opere*, vol. V, ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976.